

HISTÒRIA TERMAL DE CALDES DE MONTBUI

Jerónimo Bouza Vila

Lluís Cifuentes i Comamala

Isabel Lobo i Satué

Anna Monleón i Esterli

Jordi Sánchez i Puigdomènech

M^a. del Mar Serrano Segura

Mercè Tatjer i Mir

amb la col·laboració de

Fernando Pedrazuela González

Pròleg, d'Horacio Capel

Ajuntament de Caldes de Montbui

EDICIÓ

Ajuntament de Caldes de Montbui
Patronat Municipal de Museus de Caldes de Montbui

COORDINACIÓ GENERAL AJUNTAMENT

Raquel Costa i Soler
Anna Monleón i Esterli

COORDINACIÓ GENERAL AUTORS

Mercè Tatjer i Mir

COORDINACIÓ GENERAL EDITORIAL

Lluís Cifuentes i Comamala

COORDINACIÓ DE COMUNICACIÓ

Isabel Lobo i Satué

CORRECCIÓ LINGÜÍSTICA

Consorti per a la Normalització Lingüística
(Oficina de Català de Caldes de Montbui)

i Roger Revilla i Cubero

DISSENY I MAQUETACIÓ

El Mirador (Jaume Gras i Bartrolí) Sant Miquel, 6 (25551) Vilamós

FOTOMECÀNICA

Infograma S.L. Aribau, 98 (Barcelona)

IMPRESSIÓ

Futurgràfic (Molins de Rei)

ISBN: 84-606-3141-9

DIPÒSIT LEGAL: B-3339-2002

Primera edició: abril de 2002

Tiratge: 1.000 exemplars

IMATGE DE LA COBERTA

Termes Romanes. Arxiu Thermalia de Caldes de Montbui

IMATGE CONTRAPORTADA

“A l’hora del bany” de Robert Cartes. Fotografia de Jordi Serra

Índex

Presentació, per <i>Montserrat Domènech</i>	13
Pròleg, per <i>Horacio Capel</i>	15
Introducció, per <i>Mercè Tatjer</i>	23

PRIMERA PART

ELS BANYS DE CALDES DE MONTBUI, DE LES TERMES ROMANES ALS BALNEARIS

Capítol 1. - Les termes romanes	35
per <i>Anna Monleón</i>	
1. L'estació termal de Caldes de Montbui	35
1.1. <i>Aquae Calidae</i>	
1.2. <i>Organització territorial</i>	
1.3. <i>Les termes romanes</i>	
2. El conjunt termal de Caldes de Montbui	40
2.1. <i>Les restes localitzades a la plaça de la Font del Lleó</i>	
2.2. <i>La cambra romana del Balneari Broquetas</i>	
2.3. <i>Altres restes localitzades</i>	
3. El conjunt termal i el seu ús	44
Capítol 2. - Els banys de Caldes de Montbui, de l'època medieval a la Il·lustració	47
per <i>Lluís Cifuentes</i>	
1. Els últims segles medievals: medicalització i democratització del bany termal	47
1.1. <i>El bany en la nova medicina</i>	
1.2. <i>La recuperació dels banys públics: els banys comuns</i>	
1.3. <i>Les cases de banys privades i la seva clientela</i>	
1.4. <i>Els banys de l'hospital</i>	
2. De l'Edat Mitjana al Renaixement: entre el negoci privat i el dret comunal	66
2.1. <i>El rei i el municipi</i>	
2.2. <i>El municipi i els particulars</i>	
3. Continuitats i novetats durant l'època moderna	80

SEGONA PART

EL TERMALISME CONTEMPORANI I LA COMUNITAT BALNEÀRIA DE CALDES DE MONTBUI

Capítol 1. - Aspectes científics i organitzatius del termalisme i la hidroteràpia contemporanis <i>per Mar Serrano i Jerónimo Bouza</i>	99
1. L'impuls de les ciències i l'evolució de la hidroteràpia	100
2. Breu història del Cuerpo de Médicos de Baños y aguas minerales	105
3. Els metges-directors del Cuerpo de Médicos de Baños a Caldes de Montbui: personatges i figures mèdiques	111
3.1. <i>Josep Antoni Llobet i Vall-llosera</i>	
3.2. <i>Ignasi Graells i Ferrer</i>	
3.3. <i>Tomàs Lletget i Caylà</i>	
3.4. <i>Martí Castells i Melcior</i>	
Capítol 2. - Malalts i malalties a les memòries mèdiques del Cuerpo de médicos de baños <i>per Isabel Lobo</i>	123
1. Nous aires en la medicina	123
2. Una nova organització per a la terapèutica termal	125
3. Les memòries mèdiques de Caldes de Montbui	129
3.1. <i>Ignasi Graells i Ferrer (1840)</i>	
3.2. <i>Francisco Sastre y Domínguez (1860-1866)</i>	
3.3. <i>Justo M. Zavala (1872)</i>	
3.4. <i>Tomàs Lletget i Caylà (1876-1877)</i>	
3.5. <i>Martí Castells i Melcior (1878-1885)</i>	
3.6. <i>Mariano Lucientes (1886-1894)</i>	
3.7. <i>Gabriel Calvo (1897-1901)</i>	
3.8. <i>Publicacions dels darrers metges-directors</i>	
Capítol 3. - Ciència, oci i negoci: una relació tradicionalment polèmica <i>per Jerónimo Bouza</i>	157
1. Els banyistes	157
2. Propietaris, banyadors i metges	160
2.1. <i>La conflictiva intervenció dels metges-directors</i>	
2.2. <i>Entre el pacte i l'enfrontament</i>	
3. Competència entre balnearis	169

TERCERA PART

CALDES DE MONTBUI, VILA BALNEÀRIA I TERMAL (SEGLES XIX-XX)

Capítol 1. - Balnearis i context urbà	175
per <i>Jordi Sánchez</i>	
1. Caldes i els seus balnearis al llarg del segle XIX	175
1.1. <i>La pràctica termal: de la casa de banys al balneari</i>	
1.2. <i>Cap a la modernització de la vila</i>	
1.3. <i>Temps de renovació: els balnearis es vesteixen de gala</i>	
1.4. <i>Les primeres davallades de banyistes</i>	
2. Els balnearis calderins al segle XX	193
2.1. <i>Canvi de papers entre els balnearis: nous protagonistes</i>	
2.2. <i>Primeres iniciatives de promoció</i>	
2.3. <i>Vers una nova imatge</i>	
2.4. <i>De la Guerra Civil a l'actualitat</i>	
Capítol 2. - Vida social i cultural a l'entorn dels balnearis calderins	207
per <i>Jerónimo Bouza i Jordi Sánchez</i>	
1. L'anada a Caldes	207
1.1. <i>El viatge entre Barcelona i Caldes</i>	
1.2. <i>L'arribada a Caldes</i>	
1.3. <i>Topada amb els agents de banys</i>	
2. L'estada al balneari	216
2.1. <i>Allotjament i vida quotidiana</i>	
2.2. <i>Les distraccions del banyista</i>	
2.3. <i>Hostes singulars</i>	
Capítol 3. - Caldes de Montbui entre les viles termals catalanes i peninsulars	227
per <i>Mercè Tatjer</i>	
1. La primera expansió de les viles termals a Catalunya	227
1.1. <i>Iniciatives empresarials i urbanes</i>	
1.2. <i>Els primers passos de Caldes de Montbui com a vila termal</i>	
1.3. <i>Més enllà dels balnearis: els nous hospitals</i>	
2. Els anys d'esplendor del termalisme català	238
2.1. <i>L'especificitat de les viles termals catalanes</i>	
2.3. <i>Termalimes: oci i turisme</i>	
2.4. <i>La nova embranzida del termalisme a Caldes de Montbui</i>	
3. De la crisi a la renovació	253

APÈNDIXS

Apèndix (I): Documents	257
<i>per Lluís Cifuentes, Isabel Lobo i Jerónimo Bouza</i>	
Apèndix (II): Geologia termal de Caldes de Montbui	269
<i>per Fernando Pedrazuela</i>	
Apèndix (III): Glossari de termalisme: hidrologia i climatologia mèdiques, hidroteràpia i talassoteràpia	277
<i>per Isabel Lobo i Lluís Cifuentes</i>	
Bibliografia	293